

Bibliográfiai jegyzetek.

Rövidítések: Revue des Etudes hongroises = R. E. H., Revue de Hongrie = R. H., Nouvelle Revue de Hongrie = N. R. H., Budapest = Bp., Paris = P.

TÖBB FEJEZETBEN FELHASZNALT KÖNYVEK ÉS FOLYOIRATCIKKEK:

Kont: Bibliographie française de la Hongrie, P. 1913. Leval: Supplément ban 1918-tól 1933-ig. Gragger: Bibliographia Hungariae, Ung. bibliothek, I. His-à la bibliogr. franç. de Kont, Bp. 1914. Bibliogr. franç. de la Hongrie a R. E. H-torica, Berlin—Leipzig, 1923. Havass: Magyar földrajzi könyvtár, Bp. 1893. Apponyi: Hungarica, I—II, Bp. 1900, 1902. III—IV, München, 1925, 1927.

Szamota: Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten, Bp. 1891. Baróti: Régi utazók Budapestről, Bp. 1895 (a pesti VIII. ker. főreáliskola 1894—95. tanévi értesítőjében). Birkás: A magyarság francia barátai régen és most, Pécs, 1936. Gyömrei: Az utazási kedv története, Bp. é. n. Antalffy: A heni utazás története, Bp. 1940.

Szilágyi: A magyar nemzet története, 10 k., Bp. 1895—98. Hóman—Szekfű: Magyar történet, 6 k., Bp. é. n. Pauler: A magyar nemzet története az Árpádok korában, II. kiad., Bp. 1899. Siklóssy: A régi Budapest erkölce, 3 k., Bp. 1922—23. Henney: A magyar posta története, Bp. 1926. Sipos: A magyar szabadságharc visszhangja a francia irodalomban, Bp. 1924. Lelkes: A magyar—francia barátság aranykora, 1879—89, Bp. 1932. Rados: Magyar kastélyok, Bp. 1939. Magyar művelődéstörténet, 6k., Bp. é. n. Sötér: Magyar—francia kapcsolatok, Bp. 1946. Dezsényi: Magyarország és Svájc, Bp. 1946.

Jorga: Voyageurs franç. dans l'Orient européen, P. 1928. Alméras: A pied, à cheval, en carosse, P. 1929. Alméras: Au bon vieux temps des diligences, P. 1931. Ginat-Veiller: Les voyages du coche à Pavion, P. 1935.

Márki Hazánk leírói c. cikkei a Földr. Közlem. 1881—1888-ik évfolyamaiban. Tronchon: Les débuts de la littér. hong. en France, R. E. H. 1925. Györy: A kereszténység védőbástyája, Minerva, 1933. Birkás: Fr. utazók az Alföldön, Délvidéki Szemle, 1943.

AZ EGYES FEJEZETEK BEN FELHASZNALT KÖNYVEK, FOLYOIRAT ÉS UJSÁGCIKKEK, KÉZIRATOK ÉS LEVELEK:

Előszó. Itinerarium hierosolitanum vel burdigalense, Parthey—Binder kiad., Berlin, 1848. Bordeaux: Voyageurs d'Orient, I. k., P. 1936. Curtius: Essai sur la France, P. 1932. Eckhardt: A francia szellem, Bp. 1938.

I. fej. Schrader: Die Pilgerfahrten nach dem heiligen Lande im Zeitalter vor den Kreuzzügen, Berlin, 1897. Bározi: Francia zarándokok I. Endre idejében, Magyar Nyelv, 1936. Eckhardt: I. Endre francia zarándokai, Magyar

Nyelv, 1936. Glaser: A Dunántúl középkori úthálózata, Századok, 1929. Michaud: Histoire des Croisades, 6k., P. 1812—1825. Guilelmus Tyrius (Guillaume de Tyr): Belli sacri historia, Gombos: Catalogus fontium historiae hungaricae, II. k., Bp. 1937. Albertus Aquensis (Albert d'Aix): Historia hierosolymitana, Gombos, i. m. II. k., Bp. 1938. Fulco (Foulques): Historia gestarum et viae sui temperis hierosolymitanae, Gombos: i. m. II. k. Odo de Diogilo (Odon de Deuil): De profectione Ludovici VII... in Orientem, Gombos, i. m. III. k. Le voyage d'outre-mer de Bertrandon de La Broquière, Schefer kiad., P. 1892. Marczinkó: Bertrandon de La Broquière utazása Magyarországon át, Bp. 1909. Marczinkó: Középkori francia utazók Magyarországon, Békefi-emlékkönyv, Bp. 1912. Le livre de la description des pays de Gilles Le Bouvier, dit Berry, Hamy kiad., P. 1908.

II. fej. Galla: A clunyi reform hatása Magyarországon, Pécs, 1931. Galla: La France et la conversion des Hongrois, N. R. H. 1938. Pais: Les rapports franco—hongrois sous le règne des Árpád, R. E. H. 1923. Gál: L'architecture religieuse en Hongrie du XIe au XIIIe siècle, P. 1929. Gerevich: Magyarország románkori emlékei, Bp. 1938. Horváth: Villard de Honnecourt et la Hongrie, N. R. H. 1936. Peire Vidalról: Sebestyén: Imre király troubadour-vendége, Egy. Phil. Közl. 1891. Birkás: Eustache Deschamps magyarországi utazása és magyar vonatkozású költeményei, Egy. Phil. Közl. 1918. Thomas: Alain Chartier en Hongrie, Romania, 1909 és R. H. 1910. A. Ch. latin beszédei: Delaunay: Étude sur Alain Chartier, P. 1876. Champion: Histoire poétique du quinzième siècle, I. k., Maître Alain Chartier, secrétaire du roi, P. 1923. Oeuvres de Guillebert de Lannoy, voyageur, diplomate et moraliste, Louvain, 1878.

III. fej. Wertner: Az Árpádok családi története, Nagybecskerek, 1892. Gábel: Les rapports dynastiques franco-hongrois au moyen-âge, Bp. 1944. Moór: Die Anfänge der höfischen Kultur in Ungarn, Ung. Jahrbücher, 1927. Choque kiad. Le Roux de Lincy: Bibliothèque de l'École des Chartes, 1862, V. sorozat, II. k. és Marczali: Tört. Tár, XXIII. k. Kropf: Anna királyné, II. Ulászló neje, Századok, 1895. Dobossy: Pierre Choque, Anna magyar királyné francia kísérője, évsz. és h. n. Eckhardt: Sicambria, capitale légendaire des Français en Hongrie, R. E. H. 1928.

IV. fej. Bonafé: Voyages et voyageurs de la Renaissance, P. 1895. Eckhardt: Magyar humanisták Párizsban, Minerva, 1928. Feugère: Essai sur la vie et les ouvrages de Henri Estienne, P. 1853. Az Estienne-idézet Oratorum veterum orationes c. művéből (1575. III. b). Estiennerről és Zsámbokiról: Bach: Un humaniste hongrois en France, Jean Sambucus et ses relations littéraires, Szeged, 1932. Bongars: Tagebuch seiner Reise von Wien nach Constantinopel im Jahre 1585, Hagen kiad., Berlin, 1879. Hunger: Charles de l'Escluse, S. Gravenhage, 1927. Istvánffi: A Clusius-kodex mykologiai méltatása, Bp. 1900. Gombocz: A magyar botanika története, Bp. 1936. Clusiusról 63—133. l. Lescaopier kézirata a montpellier-i orvosi kar könyvtárában, ism. Cléray: Revue d'Histoire dipl., 1921. Esprinchard kézirata a la rochelei könyvtárban, ism. Birkás: Egy francia utazó Magyarországon 1597-ben, Történetírás, 1938.

V. fej. Le Laboureur: Relation du voyage de la royne de Pologne et du retour de Madame la mareschalle Guebriant par la Hongrie, P. 1677. Varju: Magyar várak, Bp. é. n. Lovcsányi: A Vág és vidéke, Bp. 1881.

VI. fej. A magyar földön harcoló francia önkéntesekről szóló két idézet

Györy: A kereszténység védőbástyája c. idéz. cikkéből. *Mémoires du mareschal de Bassompierre...*, 2k., Cologne, 1665, újabb Cbantérackiad., 1870—77 (Société de l'Histoire de France). **Bellanger:** Les impériaux en Hongrie ou le maréchal de Bassompierre et le marquis de Lassay, *Rev. de France*, 1881. **Angot:** Guy de Laval, sa conversion, son expédition en Hongrie, sa mort, Laval, 1891. **Bézar:** Itinéraire de Guy de Laval en Hongrie, *Bulletin de la Commission hist. de la Mayenne*, II. 1908. (Lassay): *Recueil de différentes choses*, s. l. n. d. **Massillon:** Oraison funèbre du prince français Louis de Bourbon, prince de Conty, P. 1709. **Karl:** Conti herceg Ersekújvár ostrománál, *Tört. Tár*, 1908. **Kropf:** Francia adatok az 1664. évi szentgotthárdi csatához, *Hadtört. Közl.* 1915. **Kosáry:** Français en Hongrie en 1664, *Revue d'Hist. comparée*, 1946. **Bauffremont:** Ressenvenir du voyage et de la campagne, que j'ai faite en Hongrie en 1907, *Magyar tört. Okmánytár londoni Könyv- és levéltárából*, közli Simonyi Ernő, II. k., 1875. **Schoen:** A bpesti Központi Városháza, Bp. 1930.

VII. fej. **Lettres du baron de Busbec**, P. 1748. **Busbec:** Vier Briefe aus der Türkei, aus dem lat. übertragen von W. von den Steinen, Erlangen, 1926. **Trencsényi-Waldapfel:** A régi Pest-Buda, Bp. 1937. **Des Hayes:** Voiage de Levant fait par le commandement du roy en l'année 1621, P. 1624. **Birkás:** Egy régi francia utazó Győrött, *Győri Szemle*, 1931. **La Motraye:** Voyages en Europe, Asie et Afrique... La Haye, 2k., 1727. **Ballagi:** XII. Károly és a svédek átvonulása Magyarországon, Bp. 1922 (Fabrice és La Motray útja Magyarországon c. fejezet). **Birkás:** Charles Lespine Magyarországon, *Egy. Phil. Közl.*, 1943. **Regnard:** Oeuvres complètes, Voyage d'Allemagne, P. 1873.

VIII. fej. **Pillias:** Études sur François II. Rákóczi, P. 1939. **Pillias:** Louis XIV. et le problème hongrois, N. R. H. 1936. II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai, V. kiad., Bp. é. n. **Márki:** Desalleurs tábornagy Rákóczinál, *Hadtört. Közl.*, 1917. **Chamillardnak a Nemz. Múz. könyvtárában levő kézirata:** Mémoire sur un voyage fait en Hongrie en 1704 et 1705.

IX. fej. **A Voltaire-idézet** (Essai sur les mœurs, chap. CXC) **Eckhardt:** Voltaire, Michelet et la catastrophe hongroise de 1526. (R. E. H. 1927) c. dolgozatából. **Mead:** The Grand Tour in the eighteenth century, Boston, 1914. (Dutens): Itinéraire des routes les plus fréquentées ou Journal d'un voyage aux villes principales de l'Europe, P. 1775. **Fordham:** Les guides-routiers, itinéraires et cartes-routières de l'Europe, 1500—1850, Lille, 1926. **Reichard:** Guide des voyageurs en Europe, 1793. Itinéraire géographique de tous les États de la maison d'Autriche, Vienne, 1789. **Csatkai:** Le Versailles hongrois, *Eszterháza*, N. R. H. 1940. **Voyages de Montesquieu** par A. de Montesquieu, 2k., Bordeaux, 1894—96. **Rácz:** Montesquieu magyarországi utazása, *Akad. Ért.* 1914. **Correspondance de Montesquieu** publ. par Gébél, P. 1914. **Flachat:** Observations sur le commerce et sur les arts, Lyon, 2k., 1766, ism. Baumgarten: *Revue d'Hist. comp.*, 1947. **Le voyageur français...** par l'abbé Delaporte. XXIII. k., P. 1737. **Zorn de Bulach:** L'ambassade du prince Louis de Rohan à la cour de Vienne, Strasbourg, 1901. **Birkás:** Egy elzászi nemes dunántúli utazása a 18. század második felében, *Győri Szemle*, 1932. **Le Roy de Lozembrune:** Matinées de Lanschitz, Vienne, 1778. **Eckhardt:** Les Français en Hongrie pendant la Révolution, R. E. H. 1925. **Briefe eines reisenden Franzosen über Deutschland an seinem Bruder zu Paris**, übersetzt von K. R., 2k., Zürich, 1783.

X. fejj. Feller: Itinéraire ou voyages en diverses parties de l'Europe, en Hongrie, en Transsylvanie..., 2k., P. 1822. Birkás: Egy belga jezsuita Magyarországon a XVIII. században, Kat. Szemle, 1923.

XI. fejj. Beudant: Voyage minéralogique et géologique en Hongrie..., 4k., P. 1822. Birkás: Egy francia tudós dunántúli utazása, Győri Szemle, 1931. Birkás: Egy francia tudós Debrecenben 1818-ban, Debr. Szemle, 1931. Birkás: La Hongrie vue par un savant fr. en 1818..., R. E. H. 1934.

XII. fejj. (Salaberry): Voyage à Constantinople... par l'Allemagne et la Hongrie, P. (1791). Humbert: La Hongrie du XVIIIe siècle vue par des voyageurs (Salaberry), N. R. H. 1938. Lagarde: Voyage de Moscou à Vienne, P. 1824. Haussez: Alpes et Danube, 2k. P. 1837. Baumgarten: Hommes d'État fr. en Transylvanie (Lagarde, Marmont, Haussez), R. H. 1930. Kelényi: Un homme politique fr. en Hongrie il y a cent ans, N. R. H. 1934. Locmaria: Souvenirs de voyages de M. le duc de Bordeaux..., 2k., P. 1846.

XIII. fejj. Marmont: Voyage du maréchal duc de Raguse en Hongrie, en Transylvanie..., 4k., P. 1837. Marmont: Mémoires, 9k., P. 1856—57. Marmontól Széchenyi Naplói, V. k., Bp. 1937,

XIV. fejj. Saint-Marc Girardin: Souvenirs de voyages et d'études, P. 1852. Dömődoff: Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée par la Hongrie... exécuté en 1837, 4k. és album, P. 1841. Thouvenel: La Hongrie et la Valachie, P. 1840. Marmier: Du Rhin au Nil, 2k., P. 1847. Marmier: Voyage pittoresque en Allemagne, P. 1858. Marmier: Esquisses de la vie populaire en Hongrie d'après l'ouvrage de M. le baron Gabriel de Pronay..., introduction, Pest, 1855. Rey: Autriche, Hongrie et Turquie, 1839—48, P. 1849. Durand: Le Danube allemand et l'Allemagne du Sud, Tours, 1836.

Kevéssé érdekes, svájci francia dunai utazók: Mme de Gasparin: A Constantinople, Genève, 1867 és Chambrier: Un peu partout, De Neuchâtel au Bosphore, P. 1872.

XV. fejj. La Tour magyar von. művei: 1. Scènes de la vie hongr., P. 1860. (megj. a Revue contemporaine 1861. évfolyamában is; magy. ford.: Jelenetek a magyar életről Ágai Adolftól, 1861; német ford.: Ung. Lebensbilder Rödigertől, 1861); 2. Une journée de voyage, Revue du Monde cath., 1863—64; 3. Les Tolnay. Nouvelles scènes hongr., P. 1864 (megjel. a Revue contemp. 1864. évfolyamában); 4. Scènes de la vie styrienne, Revue du Monde cath., 1865; 5. Souvenirs de la vie militaire en Autriche, Revue de France, 1874; 6. Les Zrínyi, Revue de France, 1877; 7. politikai tárgyú cikkek a l'Univers-ben és La Bretagne-ban; 8. Jósika egy elbeszélésének ford. a La Bretagne-ban. Csokonai: Jósika Miklós francia íróbarátja: Gustave de La Tour, Pécs, 1937. La Tour leányának, Kermel örögrónénak és fiának Alain de La Tournak levélbeli közlései.

XVI. fejj. Gerando: La Transylvanie et ses habitants, 2k., P. 1845. Gerando: Les steppes de Hongrie, 15 cikk a National 1849. évf. Kósa: L'opinion fr. et la Hongrie au siècle dernier, N. R. H., 1940. Radnóti: Erdélyi kalauz, Kolozsvár, 1901. Kelemen Lajos kolozsvári könyv- és levéltári főigazgató levélbeli közlései.

XVII. fejj. Maigrón: Le romantisme et les mœurs, P. 1910. Bellanger: Trois ans de promenades en Europe et en Asie, 2k., P. 1842. Les étrangers à Paris, 1840. Hankiss: Franciák Magyarországon, magyarok Párizsban, Bud. Szemle, 1932. Kousz: Mérimée en Hongrie, R. E. H., 1828. Fodor: Idősb. Dumas Sándor és a magyarok, Pécs, 1938. László: Emlékezés Dumas Alexandre budai és pesti látogatásaira, Magyarság, 1937, IX. 19. sz. Dumas cikke: Allemagne—

Hongrie—Italie, Le Mois, 1849. szept. 1 és okt. 1. Millaud: Voyages d'un fantaisiste, Vienne—Le Danube—Constantinople, P. 1837 (megjel. a La France 1872. évf.). Deák Ferenc népszerűsége, Magyar anekdotakincs, szerk. Tóth B., VI. k., 56. l. Tissot: Voyage au pays des Tziganes, P. 1880; képes díszkiadása: La Hongrie de l'Adriatique au Danube, 1882 (1880-ban Márki azt írta az elsőről, hogy félév alatt 17 kiadásban 15.000 példánya kelt el). Bohuss: Victor Tissot, Debr. 1933.

XVIII. fej. Rivot et Duchanoy: Voyage en Hongrie en 1851, P. 1853. Laveley: Lettres intimes, P. 1927 (levelek feleségéhez magy. orsz.-i utazásai alatt). Olay: A magyar történetírás francia mestere: Sayous Eduárd, Bp. 1931. Pillias: La Hongrie en 1870, une mission d'E. Sayous, N. R. H., 1939. Sámi: Perrot György: Egy francia utazó déli Magyarországról, Vas. Ujság, 1870. Borchgrave: Essai historique sur les colonies belges qui s'établissent en Hongrie et en Transylvanie pendant les XIe, XIIe et XIIIe siècles, Bruxelles, 1871. —a—: Desjardins Ernő, Vas. Ujs., 1871. Rouganc de Chanteloup: Excursion agricole en Hongrie, 1890, extrait du Journal d'Agriculture pratique, 1885. De Gerando Attila: Reclus utazása Erdélyben, Vas. Ujs., 1873. Reclus: Voyage aux régions minières de la Transylvanie occidentale, Revue de Géographie, 1874. S. L. (Sámi Lajos): Reclus úti jegyzeteiből, Erdély bányavidéke, Vas. Ujs., 1874. Lóczy: Emlékbeszéd Reclus Elisée fölött, Bp. 1908. Reclus: Nouvelle géographie universelle, 19k., P. 1875—1892 (M. o. leírása a III. kötetben, az Europe centrale c. részben). Reclus: L'homme et la terre, P. 1905. Reclus: Attila de Gerando (Nécrologie, 1847—97), Revue de Géographie, 1898. K. P. bírálatá O. Reclus Géographie c. munkájáról (1873) és Gerando ellenbírálata a Földr. Közl. 1875. évf.-ban.

XIX. fej. La baronne Blaze de Bury: Voyage en Autriche, en Hongrie et en Allemagne pendant les événements de 1848 et 1849, P. 1851. Mme Hommaire de Hell: A travers le monde, la vie orientale..., P. 1870. Maria-Lectizia de Rute: Lettres d'une voyageuse, P. 1897. (ism. m.: Bud. Szemle, 1897). Mme Adam (Juliette Lambert): La patrie hongroise, souvenirs personnels, P. 1884. (Magy. ford. megjel. a Nemzetben, majd könyvalakban Magyarok hazája c., 1884.) Mme Adam Szegeden, Szegedi Hiradó, 1884, III. 22. stb. számai. Concha: Magyarország régi francia barátja (Mme Adam), Bp. Sz., 1928. Balkányi: Beszélgetés a 94 éves Mme Adammal, Pesti Napló, 1930, V, 2. Nisard: Une voyageuse fr. en Hongrie en 1884 (Mme Adam), N. R. H., 1934. Pillias: Pour la centième année de Mme Juliette Adam, N. R. H., 1935. Pillias: Mme J. Adam, N. R. H., 1936. Lelkes: Mme J. Adam et la Hongrie, N. R. H., 1936. Birkás: Egy francia író Szegeden 1884-ben, Tiszatáj, 1948.

XX. fej. Olay: Régi magyar-francia kapcsolatok, Magyar Külpolitika, 1932 (Arrogante-ünnepély). Arányi: Mario Proth a magyar festőkről, Pesti Hírlap, 1883, III, 6. Lelkes: Lesseps en Hongrie, N. R. H., 1939. Proth: La voyage de la délégation fr. en Hongrie, Bp. 1886. Ulbach: La csárdás, P. 1888. Pozzi: Les habitants de la Hongrie, anciens et modernes, P. 1887.

XXI. fej. Balázs: Magyarországi Szent Erzsébet a XIII. század fr. irodalmában, Bp. 1930. Gábel: Szent Erzsébet magyarsága nyugati szemmel, Regnum Egyháztört. Évkönyv, Bp. 1937. Naude: La chère Sainte-Elisabeth de Hongrie, Cahiers cath., 1923. Montalembert: Histoire de Sainte-Elisabeth de Hongrie, P. 1836. Kont: Montalembert et le baron J. Eötvös, Revue pol. et litt., 1907. Concha: Montalembert és Eötvös a harmincas években, Bud. Szemle, 1906. Concha: B. Eötvös József és Montalembert barátsága, Bp. 1918. Duc de

La Sarle de Rochemaure: Du Danube à la Sprée, profils hongrois, silhouettes germaniques, Aurillac, 1909. La S-ról Kőrösi Albin levélbeli közlései.

XXII. fejj. Garas: Maitres français en Hongrie, N. R. H., 1942. Haraszti: Barokk zene és kuruc nóta, Századok, 1933, pótf. Haraszti: La musique hong., P. 1933. Berlioz: Mémoires, 2k., P. 1870—78, ford. Wildner. Berlioz-Önéletírása c., Bp. é. n. Isoz: Le manuscrit original du Rákóczi de Berlioz, R. E. H., 1929. Berlioz bp. hangversenyéről Honderű 1846, II, 8. és 17. és Bpesti Híradó II, 19. stb. sz. Delibes Leó, nekrológ, Vas. Ujság, 1891. Massenet bpesti látogatásáról Pesti Hírlap, 1879, I. 16. stb. számai. Massenet: Mes souvenirs, P. 1912. Saint-Saëns bpesti látog. Főv. Lapok, 1879, III, 6. stb. sz. Harrach: Saint-Saëns, Főv. Lapok, 1879. Harcourt: La musique actuelle à Bp. et à Vienne, R. H., 1908. Harcourt: La musique actuelle en Allemagne et en Autriche-Hongrie, P. 1908. V. d'Indy et la musique hong., R. H., 1909. D'Indy budapesti hangversenyéről Pesti Napló, 1928, V. 1. és 5. Emlékezések Liszt Ferencről (d'Indy), Muzsika, 1929. G. M.: Vincent d'Indy, N. R. H., 1931. Debussy bpesti hangversenyéről Pesti Napló, 1910, XII, 6. Haics: Debussy és a magyarok, Magyarság, 1933, III, 25. Valérióról Csapláros István: Th. Gautier és a magyarok, Pécs, 1953 és u. ő.: A XIX. századközépi Magyarország képe egy fr. festő művészetében, Magyarságtud., 1942. Lancelot: De Paris à Bucharest, Causeries géographiques, Le Tour du Monde, 1865. Félic. Ropsról: Fr. vendégeink, Vas. Ujs., 1879. Sz. mrecsányi: Louis Tinayre festőművész visszaemlékezései, Bp. Szemle, 1934. J. Gy.: Louis Tinayre, N. R. H. 1936. L. Tinayre: Encore une fois B. Székely, N. R. H., 1936. J. D.: L'exposition Louis Tinayre à Paris, N. R. H., 1937.

XXIII. fejj. Montferrier: - Voyage de fantaisie politique en Autriche Hongrie, en Serbie et en Bulgarie, P. 1885. Recouly: Le pays magyar, P. 1903. Kelecsányi: Párisban a békekonferencia idején, Bp. 1920. Gonnard: La Hongrie au XXe siècle, étude économique et sociale, P. 1908. Bauzon-Zipfel: Impressions et souvenirs de voyage, Chalon-sur-Saône, 1910. Doumergue: La Hongrie calviniste, Toulouse, 1912. Doumergue: Choses de Hongrie, Foi et Vie, 1924. (ism. Révész: Francia hang az erdélyi kérdésről, Prot. Szem., 1924). Duboscq: Bpest et les Hongrois..., P. 1913 (új kiad. 1916-ban La Hongrie d'hier et de demain címmel). La fondation de la Revue de Hongrie, N. R. H., 1943. Le monument fr. de Pécs, R. H., 1908. A nemzetiségi, főleg román kérdés és a franciák: Beksics: A román kérdés és a fajok harca Európában és Magyarországon, Bp. 1895. Jancsó: A román irredenta mozgalmak története, Bp. 1920. Moreianu: La lutte des Roumains transylvains pour la liberté et l'opinion européenne, P. 1933. Polónyi Nóra: A Liga culturale és az erdélyi román nemzetiségi törekvések, Bp. 1939. Polónyi Nóra: A román propaganda Nyugateurópa közvéleményére, Hítel, 1943. Makkai: Magyar-román közös mult, Bp. 1948. A magyar álláspontot kifejtő francia munkák: Beksics: La question roumaine et la lutte des races en Orient, P. 1895 és Bertha: Magyars et Roumains devant l'histoire, P. 1899. A Szekfű-idézet: Hóman-Szekfű: Magyar tört., VII, 393. l.

Egyéb említésre méltó művek: Marbeau: Slaves et Teutons, P. 1882 (benne érdekes beszélgetés Budán egy vidéki magyar nemessel a nemzetiségi kérdésről; a szerző igyekszik megérteni a magyar álláspontot). Servières: A travers l'Autriche-Hongrie, P. 1908 (a Felvidék és Erdély leírása). Marge:

Voyage en automobile dans la Hongrie pittoresque, Tatra, Matra, P. 1910 (M. útitársa Herriot lyoni polgármester, a jelentékeny radikális-szocialista politikus és író, ötöle való az előszó; a világháború után is járt hazánkban). Jean de Witte és René Henry cseh és románbarát publicisták is megfordultak Magyarországon s francia folyóiratokban sokat foglalkoztak a magyar kérdéssel; az utóbbi több cikket írt gr. Zichy Jenőről; könyveik (Witte: Des Alpes bavaoises aux Balkans, P. 1903. Henry: Des monts de Bohême au golfe persique, P. 1908) nem útleírások, hanem politikai művek.

Összefoglalás. Szerb: A magyarság mithikus arca, Napkelet, 1926. Hankiss: Nemzetkép és irodalomkutatás, Minerva, 1931. Hankiss: Les caractères nationaux et leur représentation, un exemple: le portrait du Hongrois dans l'opinion occidentale, R. de Synthèse, 1932. Hankiss: Lumière de Hongrie, Bp. 1935. Visages de la Hongrie, szerk. Baranyai, P. 1938. Eckhardt: A magyarság külföldi arcképe. Mi a magyar? Szerk. Szekfü, Bp. 1939. Illyés: Magyarok, 2 k., Bp. é. n. (1939?) Dékány: A magyarság lelki arca, Bp. 1941. Illyés: Hírünk a világban, Magyar Csillag, 1943 (hozzászólások: Márai Sándor: A magyarság híre, Pesti Hírlap 1943 dec. 18, Zolnai: „Hírünk a világban“, Magyar Nemzet, 1943. dec. 19., stb.). Eckhardt: Les Hongrois vus par l'étranger, Rev. d'Hist. comp., 1944. Keresztúry: Helyünk a világban, Bp. 1946.